

ferentes apud Sutrium admoniti sunt in somniis ut in urbem Romam id referrent. Itaque juxta idem Michaelis templum id collocaverunt, constructo in eodem loco Xenodochio annuoque vectigali adsignato, quo ejus nationis pauperes refugium haberent. Omnia nunc avaritia nostrorum pessum iere. Verum deinde aedificatum S. Spiritus alterum in Saxia ea de causa dictum, quod Phrisii Saxones, ut supradixi, in eam se partem recipere. Sed ad reliquos reges revertor.”

Commentariorum urbanorum Raphaelis Volaterrani octo et triginta libri. Basileae, 1559, p. 42.

Men ziet, in de bewijsvoering van Volaterra is ene stoute petitio principii. Hij verhaelt dat Leo de IV^{de} Karel de kale naer Rome ter hulpe tegen de Saracenen riep, en hij bewijst het door de grote inscriptie in St. Michaels kerk, waerin hij bewijzen moet, dat door *Carolus magnus* Karel de kale bedoeld is.

OPHELDERINGEN.

Bl. 24. Ook de Scandinaviërs duiden achter hunnen eigenen naem aen van welken vader zij de zoon waren en maken er later familie-namen van; b. v. *Alason*, *Alfson*, *Biarnarson*, *Hrolfson*, bij de Friezen *Ales*, *Alefs*, *Bearns*, *Roels*. Altnordisch leben, Weinhold, 278. Eng. *Addison*, *Hudson*, *Watson*, F. *Addes*, *Hiddes*, *Watses*. Ook de Engelschen verkorten *son* in *s*, b. v. *Davis*, *Harris*, *Jones*, *Lewis*, *Williams*, F. *Dauwes*, *Harkes*, *Jans*, *Liuwes*, *Willems*.

Bl. 31. Ook de Scandinaviërs, bij uitnemendheid een zeevarend volk en waeraen de Friezen zoo nauw verwant waren, hadden korte eigennamen, b. v. *Alf*, *Brodde*, *Bollr*, *Gerdr*, *Geir*, *Hroa*, *Leggr*, *Odd*, enz., waervan een groot getal te vinden is bij Weinhold, bl. 265 en vervolgens.

Bl. 35, r. 11 v. ond. De Fries zecht *Hibbe* m. n., maer daervoor nooit *hippe*, als een paerd den poot optillen. Hij verandert de media *b* in de tenuis *p* alleen dan, wanneer de *b* de syllabe moet sluiten voor een tenuis, die de volgende syllabe opent; dus wanneer het diminutief-teken *ken* achter aenkomt in *Hibbe*, *Hipke*; *Ube*, *Upke*; *Wobbe*, *Wopke*, mansnamen; *Tjebbe*, *Tjepke*, mans- en vrouwen-naem; *Sibe*, *Sypke*, vr. n., *Sipke*, m. n.; *Pabe*, *Paepke*; *Tabe*, *Taepke*; *Wabe*, *Wapke*, vr. namen.

Bl. 36. Een hofpoët (*skald*) noemde een zoon van koning Olaf *Magnus* na *Karolus Magnus*. Maer wie benoemt nu iemand ooit naer zijnen bijnaem, en niet naer zijnen eigennaem? En dan noch naer een bijnaem, welk n de vleyerij aen zo vele veroveraers en koningen toekende? Het was ene poëtische greep van den skald om door de aenhechting van *us* aen *Magn* den naem bij dien van *Karolus Magnus* te scheuren (Weinhold, bl. 276); en het is niet onmogelijk dat men met soortgelijken nimbus het hoofd van *Magni Forteman* ook heeft willen omstralen.

VERBETERINGEN.

- Bl. 6, r. 10, *vernietichd*, l. *vernietigd*.
 » 6, » 10, *eene*, l. *éne*.
 » 10, » 8, *geherberchd*, l. *geherbergd*.
 » 16, » 7, *krijgsbenden*, l. *krijchsbenden*.
 » 19, » 21, 27, 29, *naeuw*, l. *nauw*.
 » 25, » 13, *van die*, l. *van dien*.
 » 28, » 9, *naeuw*, l. *nauw*.
 » 31, » 7, *krimt*, l. *krimpt*.
 » 32, » 15, *mencht*, l. *mengt*.

TOEVOEGSEL.

De volgende brief, bijzonderheden betrekkelijk *Friesland* bevattende, ook in den vreemde opgespoord, is in der tijd medegedeeld in de *Leeuwarder Courant* van den 27 Augustus 1861, no. 69, en wordt nu, wegens overeenkomst van onderwerp, hier medegedeeld.

DRESDEN, den 10 Augustus 1861.

Zeer geachte Vriend!

Op een tochtje herwaerts zijn mij enige sporen van Friesland voorgekomen, die misschien niet onwaerdich zijn ter kennis mijner landgenoten gebracht te worden. Met kleinigheden zal ik mij dit pas niet bemoeijen, zo als bij voorbeeld den naemsoorsprong van de *Friesen-strasse*, die te Brunswijk tusschen het paleis en den schouwburgh doorloopt; op twee dingen slechts van meer gewicht wil ik thans uwe aandacht vestigen.

Hier te Dresden heeft men ene *Rustung-Kammer*, die ene verzameling van oorlochswapens sedert de middeleeuwen tot op heden bevat, en dus al de overgangen aanwijst, waerdoor men tot de tegenwoordige wapening gekomen is. Men heeft ook zorchvuldich de wapenrustingen der vroegste hertogen van Saxon bewaerd, die hier, te paerd zittende, de speer in de hand en van top tot teen in ijzeren harnassen gekleed, bij reyen voor u paraderen. Hier rijdt ook in zijn eigen harnas hertoch Hendrik van Saxon, door den uitlegger *Heinrich der Fromme* genoemd, de zelfde, die ten jare 1500 door de Friezen in Franeker is belegerd,

maer door zijnen vader, hertoch Albert van Saxon, die hier nevens hem rijdt, werd ontzet. Deze Hendrik nu draecht om zijnen nek en verder dwars over de borst een ijzeren keten op zijn harnas, even als men voormaels de gouden keten ener ridderorde droech, waervan de uitlegger zeide, dat hertoch Hendrik aen die eigenste keten door de Friezen zoude opgehangen zijn geworden, indien zij hem in handen hadden gekregen, en dat de hertoch later nooit geharnast te voorschijn was gekomen, zonder die keten ter gedachtenis zijner ontkoming en als een zegeteken op zijne borst te dragen. Deze anecdote, die met de teugellose woede der Friesche belegeraers en de tirannij der Saxers in verband staet, verdient een nader onderzoek der Friesche geschiedenis-vorschers.

Ik ben ook een paer dagen te Munster geweest, en wat ik daer gezien heb, is voor de Friesche geschiedenis niet minder merkwaerdich. Friesland breidde zich in de middeneeuwen langs de kusten der Noordzee tot aen Jutland toe uit; op ene enkele plaets, zo als Saterland, sprong het noch al wat diep landwaerts in, en vele Friesche parochiën behoorden in vroegere eeuwen onder het bisdom van Munster, waeraen zij uit onderscheidene gronden schatplichtich waren. De dom van Munster is gebouwd in de 13de eeuw, en de uitgebreidheid van dit colossale gebouw ziende, kan men licht nagaan, dat het in die eeuw en in dat oord niet tot stand konde komen zonder dat de giften der gelovigen van heinde en verre toestroomden. Daerin nu muntten de Friezen boven allen uit; want schoon zij gene geestelijke dwingelandij gedoogden, namen zij de godsdienst zelve in den diepsten en oprechtsten ernst op. Het bewijs daarvan is noch heden in den dom van Munster aenwezich. Immers boven den noorder ingang is op den muur ene grote fresco (schilderij in den natten kalk) aengebracht met meer dan levensgrote figuren. De dom werd bij zijne voltooying met

vele fresco's versierd, die later overgewit zijn, doch bij het uitslijten des witkalks thans weder beginnen door te schemeren, de éne minder en de andere meer duidelijk. Van den laetsten aerd is de fresco, van welke ik spreek, voorstellende de schatting door de Friezen voor het bouwen van den nieuwen dom aengebracht. Van onderen naer zulk ene hoge plaets opziende, konde ik de omtrekken der besmeerde figuren niet duidelijk onderscheiden. Vóór dat echter deze fresco was overgewit, had men er ene copie van genomen in olieverf, die in de capittelzael van den dom hangt en waer alles goed uitkomt. De aertsbisschop in plechtgewaad, en met een vaen in de rechterhand, staet in het midden; links en rechts op den voorgrond knielen de Friezen, die hem korfjes vol gouden en zilveren geldstukken aanbieden: achter deze groepen, die geheel het stuk vullen, Friezinnen, die hoter, Friezen, die kazen toereiken; anderen, die vee aenvoeren, en Friesche edelen, die schild en speer in handen houden. Allen zijn in het costuum des tijds, en daerom vooral is dit stuk merkwaerdich. De vrouwen dragen den zelfden hoofddoek (*holdoek*), welken de dames in het schilderij van den oud-Frieschen maeltijd dragen, dat op het Paleis van Justitie te Leeuwarden te zien is. Er is een Latijnsch vers ter ere der Friezen in middeneeuwschen trant onder geplactst; doch daer het onvolledich en met fouten gecopiëerd is, houd ik het hier liever teruch, wach-tende op een volledich en nauwkeurich afschrift. De koster verzekerde mij, dat geheel de oorspronkelijke fresco, hoezeer thans noch schemerich en onbestemd, echter in zulk een gaven staet was, dat niet alleen de figuren met hare omtrekken en kleuren weder voor den dach gehaald konden worden, maer dat ook geheel de veel bredere in-scriptie behouden was. Hij meende overigens te weten, dat er een oudheidkundich geschrift nopens deze fresco, óf reeds gedrukt was, óf onder de pers lach.

Mij is verzekerd, dat deze grote fresco dachtekent van den bouw des doms; iets dat mij in 't eerst wel enichzins twijfelachtich voorkwam, aengezien de verdiensten der schildery, wat tekening, kleur en groepering aengaet, in de 13de eeuw wel wat zeer ongewoon zijn. Aen een der pilaren is echter ene fresco voor den dach gekomen, die zeker tot den tijd van den bouw des doms behoort, voorstellende de bekering van Paulus; daer nu deze kleine fresco vooral niet minder verdienstelijk is, zo vind ik genen redelijken grond om aen de opgegevene oudheid der grote fresco te twijfelen, en zulks te minder, daer het eerder te onderstellen is, dat men de uitstekende weldadichheid der Friezen jegens den dom, toen zij versch in het gheugen was, en dus onmiddellijk na de voltooying der kerk, heeft willen vereeuwigen, dan ene eeuw later, toen zij bij den groten hoop zoo goed als vergeten was. Doch het oordeel over deze en andere bĳpunten laet ik aen nauwkeuriger onderzoekers over: het is mij genoeg hunne aendacht op de zaak in 't groot gevestigd te hebben, en alzo van hunnen kant een onderzoek uit te lokken, in welk oord vooral van het eertijds zo uitgebreide Friesland de Friezen t' huis behoorden, die deze aenzienlijke offers voor den bouw des Munster-doms gebracht hebben.

Ter zijde van het altaer, een weinich achterwaerts, staet gewoonlijk de met een doek van fijn linnen gedekte tafel, waerop de benodigdheden voor het officie van de mis staen, door de Duitschers de *Credenz-Tisch*, Nl. *Credenz-tafel* of *aenrecht* genoemd. De *Credenz-tafel* nu van het groot altaer in den dom van Munster is zeker de zonderbaerste, waer van men ooit heeft gehoord. Zij was eenmael de speeltafel van de hoofden der wederdopers, die in de eerste helft der 16de eeuw Munster innamen, daer als koningen en prinsen regeerden, en eindelijk, met gloeyende tangen verscheurd, op het schavot hun einde vonden. Ik raem die tafel zoo

wat op 5 voet lang en $2\frac{1}{2}$ breed; zij heeft twee ingeslagen (ingeflapte) vleugels van de zelfde grootte, in de lengte aan elke zijde één. Die vleugels openslaende, heeft men een driedubbele speeltafel, waeraen zes personen zitten kunnen; een tric-trac-spel in het vaste middenstuk, en op de beide vleugels elk een damspel. Hier en daer ontbreekt een ruit in de damspellen; doch de heren van het domcapittel dulden niet, dat die hersteld worden, uit vrees van in enich opzicht aan de echtheid en oorspronkelijkheid van dit stuk te kort te doen. Daer Jan Beuckels, van Leiden, en Jan Matthijsz., van Haerlem, de hoofden der wederdopers, Nederlanders waren, heb ik deze kleine bijzonderheid voor mijne landgenoten niet onvermeld willen laten.

J. H. HALBERTSMA.

AANTEKENING.

Ten aanzien van dien ijzeren keten van Hertog HENDRIK van Saksen hebben wij bij de Friesche geschiedschrijvers geene melding gevonden; doch bij de Saksische schrijvers is de herinnering aan dien keten bewaard, zoo als bij:

Dr. F. A. VON LANGENN, *Herzog Albrecht der Beherzte*, (Leipzig 1838) bl. 277, die zegt: »Zoo werden de Friezen bij *Franeker* overwonnen, en HENDRIK van Saksen uit grooten nood bevrijd. Zijne benaauwdheid, en hoe hij van den toren te *Franeker* met smartelijk verlangen het oog wendde naar de streek, vanwaar zijne vaderlandsche vaandelen moesten opdagen, en hoe eindelijk door ALBERT hem redding

werd aangebragt, dit alles is in nu voor lang vergeten liederen bezongen(?). Maar nog ziet men te *Dresden* de keten, waaraan de opgewonden Friezen den Hertog HENDRIK dachten op te hangen."

Verder zegt Dr. C. B. BÖTTIGER in zijne *Geschichte des Kurstaates und Königreichs Sachsen*, (Hamburg 1830) 1 B. S. 473: »ALBERT voltooide de nederlaag, en na eene belegering van drie maanden binnen *Franker*, snelde HENDRIK in de armen zijns van vreugde weenenden vaders. De oproerigen werden streng gestraft, de aanvoerders doodgestoken, de uitgeleverde vrijheidsbrieven verscheurd. Maar de keten, waaraan Hertog HENDRIK door de opstandelingen zoude opgehangen worden, is door hem als een heilig aandenken bewaard."

Eene oudere bron is A. F. GLAFÉY, *Kern der Geschichte des Hohen Chur und Fürstlichen Hauses zu Sachsen* (Nürnberg 1753). Deze zegt bl. 110: »De Friezen hadden een keten laten smeden, waaraan zij HENDRIK dreigden op te hangen. Deze bestond uit zes of acht schakels, bijna als een wagenketting, met een grooten ring. Die keten hield de Hertog in waarde. Hij had ze altijd in zijne slaapkamer, en telde ze onder zijne kleinodiën. Wanneer hij een bezoek van vorsten of heeren ontving, liet hij hun die keten zien en verhaalde daarbij de gebeurtenis. Na zijn dood nam Hertog MAURITS die keten in bezit, welke ongetwijfeld nog voorhanden is."

HET BESTUUR.

